

A jászkeszeg és a ragadozó őn neveinek történeti-etimológiai vizsgálata

jász J. *Leuciscus idus* (MoH. 70). Szálkás édesvízi hal. Háta sötétszürke, úszói közül a párosak és a farok alatti szép élénkvoros színű. Hazánkban legfeljebb 4 kilóra nő meg.

1549: *jaz kezeg* 'Phoxinus laevis' (Oklsz. 427), 1590: *iaz kezeg* 'ua.' (SzikszF. 82), 1604: *Iafzkéjzeg* (MA.), 1673: *jász keszeg* (Com:Jan. 40), 1708: *jasz keszeg* 'Thymallus', 1729: *jászkeszeg* 'Idus melanotus' (HalK. 798), 1791: *jász-kefzegek* (Dugonics 1: 202), 1801: *jászkeszeg* 'Cyprinus orfus', *jász* 'Cyprinus jeses' (Term. Hist. 268), 1830: *jász* 'Idus melanotus' (Reisinger 62), 1833: *jászkeszeg*, *jász-ponty* 'Cyprinus jeses' (Dankowsky 513), 1846: *jász keszeg* 'Cyprinus orfus' (ÁM. 821), 1868: *jászkeszeg* (Kriesch 72), 1882: *jász* 'Leuciscus vulgaris' (Chyzer 9), 1887: *jászkeszeg* 'Idus melanotus' (HalK. 764). A népnyelvben ÚMTsz. 2: 1140: *gyászkeszeg*, *jászkeszeg*, *jáz*, *jác*, *jász-keszeg* | Kovács 64: *jáz*, *jázikó*, *jászi* 'Leuciscus idus' | Kassai 3: 69: *jáz* | SzegSz. 1: 654: *jászkeszeg* 'Squalius dobula'. A *gyászkeszeg* népetimológiás átalakítás eredménye. Kniezsának az tűnik fel, hogy míg a *jász* a MTsz.-ban csak önállóan szerepel, a szótörténet forrásaiban csak összetételben (SzlJsz. 229). Ez azonban nincs így, elég példát látunk fent az ellenkezőjére is.

A magyar szó forrásaként elsősorban a szbhv. *jáz* és a szln. *jez* (TESz. 2: 264) jöhet számításba. További szláv megfelelői: szlk. *jalec*, cs. *jalec*, *jasek*, *jezúvĕ*, le. *jaž* (FB.), *jaziec*, *jazica*, óle. *jazic*, *jazice* (RF. 51), szlk. *jas* (SzlJsz. 230), hv., szln. *jez*, fehéror. *язь*, ukr. *язь*, szerb *jaz* (W.), or. *язь* 'ua.' (EL.; 1793: *jasch*, *jaž* [Allg. Pol-Lex. 1: 1361]). A kárpukr. *jáz-gol*, *jaz-keszeg* 'Leuciscus leuciscus' (Владыков 230) viszontkölcsonzás a magyarból. Átkerült a szláv szó a németbe is; vö. *jaz*' (1607: RF. 52), nyelvjárási *Jase*, *Jesen*, *Jesenitz* (FB.), *Jese* 'ua.' (W.; 1860: *Jese* 'ua.' [Univ.Lex. 9: 336]). A német nyelvjárásokban adatolható a név *Jäse*, *Gäse*, *Göse*, *Gesenitz*, *Gisitzer* (FB.) alakváltozata is Poroszországból. A ném. *Jese* (FB.; 1557: *Jesen* [Hist.An. 170a]) alakváltozat a német nyelvterületen Pomeránia és Csehország között használatos, a *jász* cs. *jesen*, *jelec jesen* (FB.) nevének átvétele. A cseh terminust a szlovák is átvette; vö. *jaseň*, *jasek*, *jesen* 'ua.' (Ferianc 35). A ném. *Jese* halmnév annyira elterjedt volt, hogy a *jász* egyik latin szaknyelvi nevében is felbukkant; vö. *Cyprinus jeses* (Linné 1758: Syst.Nat. 1: 324).

A tény, hogy ez a halmnév csaknem mindegyik szláv nyelvben megvan, és egybehangzóan a *jászt* jelöli, arra enged következtetni, hogy egyrészt igen régi halmnév, másrészt a halfaj eurázsiai általános elterjedtsége is biztosnak tekinthető. Ennek megfelelően írja G. V. Nikolskij: „язь [...] воды Европы от Рейна на Восток о Сибирь до Колымы” (Никольский 197). A hal nevét ósszláv szónak tartja Machek (ZSIPh. 19: 67) és Vasmer (REWb. 3: 486) is.

A *jász* köznyelvi neve az *ónkeszeg* (MoH. 70; 1622: ua. [Unger 68], 1794: *ón-hal* 'ua.' [Grossinger 123], 1887: *ónkeszeg*, *ónos jász* 'Idus melanotus' [HalK. 764], 1904: *ónos jász* [Prem.gimn. 27]). Ezt az elnevezését a színéről kapta. A *jász* háta ívás idején ugyanis különösen szürke. Tudományos *ónos jász* neve is a szürke fém-mel van kapcsolatban. A *jász* színére utaló elnevezés megvan a vogulban is; vö.

χul'ëm-χul, *khul'ëm-khul* 'jász', amelyben a vog. *χul'ëm*, *khul'ëm*, *khol'ëm* előtag-nak 'hamu' a jelentése (WogWb. 121b). A halnév jelentése tehát 'hamuhal, szürke hal'. Hasonló a ném. *Schwarznerfling* 'fekete jász' (VN. 6360), valamint a cs. *jalec tmavy*, szlk. *jalec tmavý* (FB.) a 'sötét' faji jelzővel. Ugyanez a névadási szemlélet háttere nyelvjárási ÚMTsz. 2: 1140: *gyászkeszeg*, *gyác* 'jász' névnek, amely népetimológiai átalakítás eredménye.

További társneve az *orfa* (MoH. 70; 1884: arany *orfa* [Vadl. 29: 393], 1897: *orfa* ivadék [Landgráf 436], 1939: *Idus melanotus* var *orfa* [Hal. 1–2: 11]), amely német jövevényszavunk. A Grimm testvérek szótárában *Cyprinus orfus* a hal latin elnevezése. A német szó görög–latin eredetű, az ókori *orphus* halnév a végső forrás (Plinius egy pirosas színű tengeri halat jelölt vele). A németben igen régről adatható: ófn. *orvo*, kfn. *orve*, *orfe* (ÖF. 56 (5/6): 149), azután *Orfe*, *Orf*, *Örfling* (VN. 6360), *Urf*, *Urs* 'ua.' (FB.; 1575: *Orff* [Fischb. 167], 1613: ua. [Aldrovandi 605], 1670: *Orff*, *Urff* 'Orfus' [Gesnerus red. 4: 169], 1716: *Orfen* [Ausf.B. 41], 1757: *orf* [Estor 1: 941], 1774: *Urf*, *Orfe* 'Cyprinus orfus' [Müller 4: 393], 1782: *Orfen* [Rössig 2,1: 559], 1790: *Orf*, *Urf* [HbDT. 165]), 1793: *Orfe*, *Orf*, *Urf* 'Cyprinus orfus' [Allg.Pol-Lex. 1: 1361], 1839: *Orfe Urf* [Gmelin 365], 1864: *Orfe* 'Idus melanotus' [Jäckel 63]).

Természetesen idetartozik az ang. *orfe* 'ua.' (FB.) és az or. *orfa*, le. *urfa*, *orfa* 'ua.' (RF. 54), valamint a régről adatható holl. *orf* (1776: ua. [Müller 4: 393], 1793: ua. [Allg.Pol-Lex. 1: 1366]), a fr. *orfe*, *orphe* 'ua.' (VN. 6360; 1793: *orfe* [Allg.Pol-Lex. 1: 1366], 1839: ua. 'Cyprinus orfus' [Gmelin 365]) halnév is. Használatos a színnevekkel (piros, fehér, ezüst) alkotott fr. *ide rouge*, ném. *Rotorfe* (EL.; 1757: *roter orf* [Estor 1: 941]), a *weißer orf* (1757: *weißer orf* [uo.]), valamint az ang. *silver orfe* (FB.) is. A ném. *Goldorfe*, *unechter Goldfisch*, *Goldnerfling*, fr. *ide dorée*, ang. *golden orfe* (uo.), azaz 'hamis aranyhal, aranyjász' terminusok a jász egy aransárga színváltozatának a nevei, amelyet előszeretettel díszhalként tenyésztnek.

A *nyerfli* (MoH. 59; 1887: ua. [HalK. 815], 1904: ua. [Vutskits 15], 1919: ua. [Unger 68], népnyelvi MTsz. 1: 1542: ua. | Kovács 19: *jerfli* | DLw. 26: *nyerfling*) halnevünk a ném. *Nerfling* 'jász' (FB.) átvétele. A régi német szakirodalomban a jász *Nörfling*, korábban *Örfling* és *Orfe*, *Urf* neve, továbbá számos alakváltozat olvasható. A *-ling* végződés igen gyakori a délnémet nyelvterületen (például halnevekben *Äschling* < *Äsche*, *Näsling* < *Nase*, *Sichling*, *Gründling*, *Bitterling* stb.). A ném. *Nerfling* régről adatható, 1558: *nerfling* [Hist.An. 1266], 1604: ua. [Ges.Med. 9], 1682: *Nerfling* [Hohberg 2: 484], 1765: ua. [Icht.Bor. 46], 1792: ua. [Bechstein 766], 1793: ua. 'Cyprinus idus' [Allg.Pol.-Lex. 1: 1361], 1839: ua. 'Cyprinus orfus' [Gmelin 365], 1863: ua. [Siebold 176], 1864: ua. 'Idus melanotus' [Jäckel 63]). A régi angol szakirodalomban is említik ezt a terminust, 1686: *nerfling* 'Orfus germanorum' (Hist.Pisc. 24). A német halnév alakváltozata a *Nörfling* (1575: *Nörffling* [Fischb. 167], 1613: *Norfling* [Aldrovandi 605], 1670: *Nörffling* 'Orfus' [Gesnerus red. 4: 169], 1682: *Nörflingen* [Hohberg 2: 17], *Nörfling* [uo. 505], 1757: *nörfling* [Estor 1: 941], 1782: *Nörflinge* [Rössig 2,1: 559], 1790: *Nörfling* (HbDT. 165), 1793: *Oerfling*, *Nörfling* 'Cyprinus orfus' [Allg.Pol.-Lex. 1: 1361]). Ez a német halnév a jász fenti elnevezésével függ össze, a *Nerfling*, *Nörfling* ugyanis az *Orfe*, *Örfling* 'ua.' nevekből származik a határozatlan névelő *n* elemének a szó elé ragasztásá-

val. A ném. *Erflē, Erfel* (1670: *Erflin* 'Orfus' [Gesnerus red. 4: 169], 1765: *Erfling* 'Cyprinus idus' [Icht.Bor. 46], 1790: *Erffle* [HbDT. 165], 1793: *Aerfel* 'Cyprinus orfus' [Allg.Pol-Lex. 1: 1361]) a ném. *Erfling* (1793: uo.) rövidebb formája, amikor a *Nerfling* névből a szókezdő hangot elnyelik.

Több más halfaj nevével is jelölik a jászt, ezek a téves terminusok külső jellegzetességeikben hasonlító fajok neveivel jöttek létre. Például 1882: *csobak* 'Leuciscus idus' (Chyzer 9), 1884: *csabak* (Nyr. 13: 554); ÚMTsz. 1: 732: *csabak* 'keszeghez hasonló piros szárnyú, hosszúkás, szálkás hal'. A *csabak* a magyar írásbeliségben viszonylag kései fölbukkanású halnevünk, török jövevényszó, közelebről kun-besenyő eredetű (TESz. 1: 463). Az or. *cebák, cabák*, ukr. *cebak* (REWb. 3: 307) szintén török eredetű, a szlovákba esetleg a magyaron keresztül került a név. Legközelebbi rokon nyelvünkben, a vogulban is megvan; vö. vog. *sapak* 'cebak' (RLw. 248), ott orosz eredetű jövevényszó. A zürjén *bad'-kor-tšeri* 'Cyprinus idus' (NyK. 49: 49) névnek tulajdonképpen 'fűzfa-levél-hal' a jelentése. Ma az *ön* a balin neve, ám korábban a jászt is emlegették ezen a néven; 1801: *ön* 'jász' (Term.Hist. 268), 1865: ua. (Hunfalvy 736), ez a halnevünk finnugor kori örökség. A *tengeri ponty* (Kovács 64) szigetközi elnevezés, a jász ném. *Seekarpen, Seekarpfen* (FB.) nevének mintájára talán a pontyfélék családjába tartozó jászról helytelenül úgy képelték, hogy a tengerből úszik föl a Dunán. Ugyanott használatos *nádiponty* (Kovács 64) neve is, mert „szereti a főhennyet s a nádasokat”. A *szélhal* tulajdonképpen a küsz 'Alburnus alburnus' (MoH. 77) neve, de korábban a jászt is ismerték ilyen néven; vö. 1801: *szélhal* 'Cyprinus idus' (Term.Hist. 268), 1846: ua. (ÁM. 800), 1863: *feketehátú szélhal* 'ua.' (Heck. 206). Tiszafüred környékén *kövesdi potyka* (Nyr. 1999: 210), mert pontyként kérdezték az árát a mezőkövesdi piacon.

Linné a latin szaknyelvi *Cyprinus idus* binóment adta a fajnak 1758-ban (Syst.Nat. 1: 324). Szinonim neve a szaknyelvben *Cyprinus idbarus, Cyprinus orfus* és *Cyprinus jeses* (uo.). Herman Ottónál 1887-ben a jászkeszeg latin szaknyelvi nevéként az *Idus melanotus* (HalK. 764) binómen szerepel, ennek megfelelője a fr. *ide mélanote* 'ua.' (FB.). A ma érvényes *Leuciscus idus* latin binómenben a *Leuciscus* genusnév a gör. *leukósz* 'fehér' szóból való, a hal ezüstös, világos színére utal. A jász az úgynevezett „fehérhalak” közé tartozik. Mai gör. *leukiszkosz-tsziróni* (uo.) nevének is ez az alapja. A lat. *idus* fajnevet Linné adta, nem világos azonban, hogy miért. Eredete mindenesetre az az *idus* szó, amely a rómaiak naptárában a 13. napot, illetve a Martius, Maius, Quintilis és Octobris hónapokban a 15. napot jelentette. A jász egyik társneve is az ang., fr. *ide* (uo.; 1793: ua. [Allg.Pol-Lex. 1: 1361], 1839: *l'ide* [Gmelin 364]), ol. *ido*, sv. *id* (FB.).

Társneve még a ném. *Aland, Alander, Alant, Alat* (FB.; 1624: *Alander, Aland* [Icht.Nom. 42], 1639: *Aland* [Micraelius 6: 384], 1757: *alet* [Estor 1: 941], 1798: *Aland* 'Cyprinus jeses' [Donndorff 736], 1860: ua. [Univ.Lex. 9: 336], 1863: ua. 'Idus melanotus' [Siebold 176]). Megvan más nyelvben is; vö. lett *alants* 'ua.' (FB.). A ném. *Elize, Elsröde, Elte, Ertel* (uo.) társnevét korábban szintén több más halfajra is értették. A ném. *Gängling, Gänzling, Gendling, Genge* (uo.) a ném. *gänglich* 'járnai tanulni' igéből származik, és a jász vándorlására utal. A jász ném. *Kühling* (uo.; 1792: *Kühling* [Bechstein 766], 1793: *Kühling* [Allg.Pol-Lex. 1: 1361], 1839:

Kueling [Gmelin 364], 1840: *Kühling*, *Keuling* [Reichenbach 85], 1860: *Kühling*, *Keuling* 'Cyprinus idus' [Univ.Lex. 9: 336]) neve több halfajt is jelöl. A ném. *Kaule* szóból származik, amely a *Keule*, *Kuhle* rokona, és a halak nagy fejére utal. Köznyelvi neve még a németben a *Häwt*, *Helm*, *Juntling*, *Kilps*, *Lachsapparre*, *Mähne*, *Münne*, *Nennen*, *Tabarre*, *Tablelle*, *Tapar*, *Topar* (FB.). További társneve a ném. *Frauenfisch* (1839: *Frauenfisch* [Gmelin 365], 1840: ua. [Reichenbach 85]) és a fr. *gardon ruff* (1840: Reichenbach 85), norv. *vederbuk*, or. *подъязык*, sp. *cacho*, *cachoelo*, *cachuelo* (FB.), továbbá a dán *rimte*, litv. *paprastoji meknė*, blg. *мьздрыга* (W.), dán *emde*, *ejbygedde*, *strandkarpe*, holl. *winde*, tatár *bertas* (1793: Allg.Pol.-Lex. 1: 1366), *upta* (uo. 1361), baskír *optu* (1793: uo.). Felső-Ausztriában *Seider* (FB.) néven is ismerik.

A jász elsősorban a síkvidéki folyók lakója, erre utal cs. *jesen nížinný* (uo.), azaz 'alföldi jász', illetve ném. *Stromkarpfen* (uo.), vagyis 'folyamiponty' elnevezése. A cs. *ryba májová* (uo.) nevének 'májusi hal', a ném. *Rohrkarpfen* (uo.) nevének 'nád-ponty, csóponty' a jelentése. A románban *lugojanel* (FB.), továbbá *văduviță* (uo.; 1909: *văduviță*, *văduvioară* [Antipa 174]), a Duna-deltában *joltomeasa* és *davița* (ua.). A török nyelvekben a csuvas *änmã*, tatár *онмы*, kazah *ақ қауіран* (W.) neveken ismert. Az or. *язь золотой* (FB.) nevének 'arany jász' a jelentése, a portugálban az *ezüst* jelzővel alkottak nevet a fajnak; vö. *escalo-prateado* (uo.). Az angolban Orfus germanorum, azaz 'német jász' értelmezéssel régről adatolható *rudde* (1686: Hist. Pisc. 24) társneve.

Az uráli nyelvek területének vizeiben is honos hal a jász, ezekben a nyelvekben is megvan természetesen a neve; vö. fi. *säyne*, észt *säinas* (FB.), *vepsze säunaz*, *zürj. сын*, cser. *närdäui* (W.). Az obi-ugor nyelvekben osztják *möytəʎ*, *möytək*, *mäytəʎ*, *mäwtəʎ*, *meytəʎ*, *mewtəʎ*, *mewti* 'eine Art Weißfisch, Aland' [fehérhal faja, jász] (DEWOS 917) és vogul *moutək* 'kleiner Aland' [kis jász] (WogWb. 318a), amelyekben az osztják -*ʎ*, -*η*, -*i* és a vogul -*k* képzők. Vö. zürjén *mik* 'Weißfisch' [fehérhal], *mek* 'Barbe' [márna] és cseremis *müktə*, *müktö* 'Gründling' [fenékjáró küllő], *müktü* 'Ukelei' [küsz] (UEW. 295). Az osztják halnév *mehdem* 'Squalius mehdem Warp.' alakban bekerült a nemzetközi zoológiai taxonómiába. Jövevényszóként megvan az oroszban is; vö. or. *megden*, *megdüm* 'Leuciscus' (REWb. 2: 110), *megdüm* 'Leuciscus leuciscus baicalensis' (Никольский 618), az átadó nyelv Kálmán szerint (NyK. 53: 159) az egyik délnyugati osztják nyelvjárás, Steinitz szerint (ZSIPh. 5: 505) az Irtis-nyelvjárás. 'Kis jász' a jelentése az osztják *nälək* (DEWOS 1053) halnévnek, amely etimológiailag a vogul *nalk* és jurákszamojéd *nílok*, *nöl'oku* 'fiatal, kis hal' terminussal függ össze. A jász társneve az osztjában a *läw-niη* (uo. 862), a kis jászé a *məl'ək* (uo. 931), a különösen nagy jászé pedig az *okri* (uo. 47). A jász társneve a vogulban az *art*, *arét*, *oärt*, *ärkét* (WogWb. 50a), illetve a *máš* (uo.), a nagy jászé *máš-oärt* (uo.), a kis jászé *máš-pū* (uo. 438b), azaz 'jász fiú'. További neve az obi-ugor nyelvekben a vogul *sama* (1793: Allg.Pol.-Lex. 1: 1366), valamint az osztják *ärɣən*, vogul *ärɣen* (DEWOS 47), *oärtɣen* 'ua.' (WogWb. 389b; 1793: *aren* [Allg.Pol.-Lex. 1: 1361]), illetve osztják *äɣrən*, *äɣərənə*, *äɣərən3*, *äɣərənə*, *äɣərən-imə* [*imə* 'asszony'], *iɣrənəm*, *äɣər-ni*, *awər-ne*, *awər-ne* 'Aland [jász]' (DEWOS 47). A szóvégi -*n* kicsinyítőképző, a -*ni*, -*ne* 'nő, asszony' szót pedig igen gyakran teszik állatnevek mögé, mégpedig a kisebb termetű állatok nevéhez.

Az *őn* szálkás húsú édesvízi hal. Európa valamennyi nagyobb folyó-, illetve állóvizében megtalálható. Kis halakra, elsősorban küszökre vadászik, felfelé nyíló szájával a felső vízrétegekben keresi táplálékát.

őn, ragadozó őn J. *Aspius aspius* (MoH. 81). Hazánkban is honos minden jelentősebb folyóban és tóban. Noha 6–7 kg-os tömeget is elér, és húsának – szakszerűen elkészítve – igen jó az íze, a fogyasztók általában nem értékelik sokra szálkássága miatt.

Az *őn* a magyarban sokáig inkább csak nyelvjárásokban előforduló hálnév volt, a 19. században került be a szakirodalom nyelvébe. Ma állattani szakszó. Ugyanakkor igen régi halnevünk, 1211: *euuen* 'Aspius rapax' (OkI Sz. 724), 1794: *ön* 'Alburnus' (Grossinger 221), 1801: *ön* 'jász' (Term.Hist. 268), 1830: *ön* 'balin' (Reisinger 63), 1838: *öny* (Tsz. 153), 1846: *ön* 'jász' (ÁM. 800), 1863: *ragadozó őn* (Heck. 205), 1865: ua. és *ön* 'jász' (Hunfalvy 736), 1868: *ön* 'ua.' (Kriesch 33), 1882: *ragadozó őn* 'ua.' (Chyzer 10), 1884: *ön, őnkeszeg* 'ua.', *ön* 'Aspius rapax' (Nyr. 13: 553), 1902: *ragadozó őn* 'ua.' (Jankó 311), 1930: ua. (BrehmL. 14: 231). A nyelvjárásokban ÚMTsz. 1: 798: *ön* | MTsz. 2: 37: *ön* 'keszeg', *ünhal* 'Alburnus lucidus', *öny-hal, ün-hal* 'paduc', *ön, öny, önyhal, ün-hal, őnhal* | MoH. 81: *őnbörjű, őnkeszeg, ragadozó őn, táncos őn* | HalK. 816: *on, őnkeszeg, őnhal, ün-hal, önyhal* | Gyurkó 164: *őnhal*).

Ez a halnevünk finnugor kori örökség, vö. fi. *säynäs, säynäjä, säynät, säynää, säynävä* 'Leuciscus idus' (SKES. 1177a), karj. *süneh*, lív *säünäg, säünäg*, vepsz. *säng* 'jász', észt *säinas, säina*, N. *seinas, seina, säänäs* 'ua.' (EEWb. 9: 2982), lp. *seuna, seuna, siuna*, votj. *son, son-corig* 'ua.', lp. *sivn* 'domolykó', zürj. *sin* 'ua.', mordvin *senej, señi, señä* 'halfaj' (Mäger). A mordvin *-j*, fi. *-s, -jä*, észt *-m, -s* denominális névszóképzők. Az eredeti jelentés *Leuciscus*-faj lehetett. Föltűnő az alapalak távoli finnugor nyelvekben való megléte azonos, 'jászhal' jelentéssel. Az etimológiát már viszonylag régen fölállították (Wichmann: MNy. 4: 77; Setälä: FUF. 2: 258; Itkonen: uo. 31: 270). A mordvin *senej, señi, señä* hálnév átkerült az oroszba; vö. or. *singá* 'keszegféle' Szaratov környékén és *sengá* 'ua.' a Don vidékén (REWb. 2: 610 és 627). Manfred Bausch viszont északorosz szónak tartja az or. *senga* halnevet, és átadónak a keleti-tengeri finn nyelveket jelöli meg (Bausch 24). Hibás Collinder (FUV. 127) jelentésmegadása (ugyanígy SKES. 1177a, illetve EEWb. 9: 2982), a magyar *őn* ma nem jászt, hanem balint (*Aspius aspius*) jelent. Nem tartoznak ide a Sebestyén Irén idézte bizonytalan obi-ugor szóösszetételek (NyK. 49: 37) második szótagjai, mert ezek nem is összetett halnevek; vö. osztják *lämsan* (DEWOS 834), vogul *län̄ḡsan, län̄ḡsēn, län̄sēn, län̄sēn, län̄siñ, län̄sāñ* 'Cyprinus phoxinus' (WogWb. 266a) a szókezdőnek vélt obi-ugor *s-* miatt. De az egyeztetésnek jelentéstani problémája is fölmerül.

A binominális nomenklatúra hivatalos elnevezése *ragadozó őn* (MoH. 81; 1863: ua. [Heck. 205], 1865: ua. [Hunfalvy 736], 1868: ua. [Kriesch 67], 1882: ua. [Chyzer 10], 1887: ua. [HalK. 823], 1930: ua. 'Aspius rapax' [BrehmL. 14: 231]), a faji jelző az *őn* rablóhal voltára utal. Az *ünhal, ünhal* (VN. 391; 1887: *ünhal* 'Alburnus alburnus' (HalK. 837; Unger 71: ua.) terminus minden bizonnyal összefügg az *őn* 'Aspius aspius' hálnévvel, a balin vagy *őn* – ragadozó volta ellenére is – testalkatában föltűnően hasonlít az *un-*, vagy *ünhalra*, azaz a küszre.

A gyakori hal számos társnéven ismert a népnyelvben. Ilyen a *táncos ön* (MoH. 81; Unger 70: ua.) is, a *táncos* faji jelző arra utal, hogy ez a ragadozó hal a zsákmányát üldözve nagy loccsanásokkal rabol a víz színén. A *ragadozó küsz* (1884: ua. 'Aspius rapax' [Nyr. 13: 553]; HalK. 823: ua.) a pontyfélékhez tartozó, de ragadozó halmak, a balinnak a más, de alakjára nézve igen hasonló halmak a nevével alkotott elnevezése. A régi forrásokban szerepel *ragadozó pontyként* (uo.) is. A *nagy szélhal* (MoH. 81; 1887: ua. [HalK. 814]) az Erdővidéken, az Olt mentén használatos halmév a küszre nagyon hasonlító, de ragadozó balinnak a neve. A kis termetű kűszt *szélhalnak* hívják, a több kilósra megnövő balint pedig *nagy szélhalnak*. Hasonneve a MTsz. 2: 522: *szellőkeszeg*, 2: 517: *szélkeszeg*, *szélhajtó keszeg* 'Aspius rapax'. A *tolvaj-hal* (Földr.Közl. 40: 171) al-dunai elnevezés a balin rablására (a táplálékául szolgáló kis halak zsákmányul ejtésére) vonatkozik, akárcsak cs. *bolen dravý* (FB.), azaz 'fosztogató balin' elnevezése. Hasonló a *vadászkeszeg* (MoH. 81; 1838: ua. [Tsz. 203], 1884: ua. [Nyr. 13: 554], 1887: ua. [HalK. 837], 1930: ua. [BrehmL. 14: 231; MTsz. 2: 890: ua. | SzegSz. 1: 734: ua.), valamint a *fenekeszeg* (MoH. 81; 1887: ua. [HalK. 785]) társneve. A pontyfélék családjába tartozó hal ragadozó volta alapján kapta ezeket a neveit, akárcsak ro. *peste-lup* (FB.), azaz 'farkashal' elnevezését. A *paripakeszeg* (Kovács 60) szigetközi társneve. A névadási szemlélet háttere az, hogy „nyargal a víz hátán”, „lovagull a vizen” (uo.). Ez pontosabban azt jelenti, hogy a balin ragadozóként a kis halakat a víztükör felszínén üldözve ejti zsákmányul.

Villámgyorsan csap zsákmányára izmos, karcsú testével, a ragadozó hal a *nyílkeszeg* (MoH. 81; 1887: ua. [HalK. 815], 1930: ua. [BrehmL. 14: 231]) köznyelvi nevére gyorsaságával, szélesebb úszásával szolgált rá. A németben is *Pfeilfisch* (1798: ua. [Adelung 3: 1585]), azaz 'nyílhal'. Hasonneve, a *villámkeszeg* (MoH. 81) a víz színén raboló gyors balin találó népi elnevezése. A *vízenjáró hal* (uo.) a táplálékául szolgáló kis halakat üldöző, a víz felszínén raboló ragadozó találó neve, l. még *vízikeszeg* (Halh. 53) nevét is. A *kapókeszeg* (MoH. 81; ÚMTsz. 3: 91: *kapóhal*, *kapó-hal* 'ua.', 3: 92: ua. 'kis halakkal táplálkozó keszeg' | MTsz. 1: 1044: ua. 'Aspius rapax' | OrmSz 298: *kapkodó keszeg*) társnévére szintén ragadozó volta a magyarázat és az, hogy ennek ellenére a zoológiai besorolás szerint a keszegfélékhez tartozik. Ragadozó halként kapta holl. *roofblei* (W.) nevét a rabló elótaggal, a törökben szintén erre utal *koca ağız balığı* (uo.), azaz 'nagy szájú hal' elnevezése. És szintén ez az alapja ném. *Raubalet*, *Fraßalet* (1575: *Rõubalet*, *Fraffalet* [Fischb. 170a], 1603: ua. [Schwenkfeld 423], 1670: *Raubalet*, *Fraßalet* 'Rapax' [Gesnerus red. 4: 173], 1790: *Raubalet* 'Cyprinus rapax' [HbDT. 164], 1792: ua. [Bechstein 769], 1793: *Rabalet*, *Fraßalet* 'Cyprinus aspius' [Allg.Pol-Lex. 1: 1355], 1798: ua. [Donndorff 740]), azaz 'rablódomolykó, illetve zabálódomolykó' elnevezésének. Mint Gessner írja 1575-ben a halról: „seer rõubig und frãssig”, azaz nagyon rabló és zabáló.

A *baksa* (VN. 1271; 1819: *baksa* [Tud.Gyűjt. 8: 17], 1884: ua. [Nyr. 13: 553], 1887: ua. [HalK. 763]; ÚMTsz. 1: 321: *baksa* 'õnhal' | Dankó 422: ua.) szűk elterjedtségű tájszó, semmiképpen sem függhet össze az obi-ugor *mõxsan*, *muxsan* 'Coregonus muksun' halmnévvel, Munkácsi (ÁKE. 181) magyarázatával már Asbóth (NyK. 33: 103) szembeszállt. A *torzsákeszeg* (MoH. 81; 1884: ua. [Nyr. 13: 553], 1887: ua. [HalK. 835]; MTsz. 2: 767: ua.) társnevében a *torzsa* a levágott nád föld-

ben maradt szára. Nem világos, hogy a balint miért hívják így. A *csereőn* (MoH. 81; ÚMTsz. 1: 798: ua. 'vörhenyes színű *Aspius rapax*' | Unger 64) a Balatonnál használatos, talán színváltozatra utal ez a név.

Ezüstös, igen világos színe az alapja *fehérhal* (Jankó 311: *fejérhal* 'ragadozó őn' | ÚMTsz. 2: 309: ua.) elnevezésének, akárcsak a *fehérpénzű, fehérhéjjas* (1902: Jankó 311), illetve az *ezüstös balin* (1904: ezüstös bálnin [Prem.gimn. 24]) nevének. A szlávban is van az őnnek a világos testére utaló neve, az ukr. *bilyzna, bilyna, bilest, biljúha* és a le. *bielzna, bielezna* (SNPol. 2: 94) a **běl-* 'fehér' szóval keletkezett. További köznyelvi neve a *vezérhal, vezérőn* (MoH. 81; 1887: ua. [HalK. 840], 1902: *vezérkeszeg* [Jankó 311]; MTsz. 2: 983: ua. „legelő jár” | SzegSz. 2: 667: ua. „az ívás idején legelő jár”) | Tiles: *vezérkeszeg* 'ragadozó őn' | Viski 51: ua. „aki vezeti a többi” | Gyurkó 164: *vezérhal* 'ua.') név magyarázatát a tájszógyűjtemények jelentésmegadásai alapján következtethetjük ki. A *nagypénteki hal* (MoH. 81; 1887: ua. [HalK 814]; MTsz. 1: 505: ua.) neve minden bizonnyal a bőjti előírásokkal függ össze, a hal különösen fontos eledel volt bőjti időszakban.

Igen elterjedt a ragadozó őn *balin* (MoH. 81) társneve. Szintén régről adatolható halnév, 1395 k: *balyn hal* 'ua.' (BesztSzj. 304), 1405 k: *balin* (SchlSjz. 803), 1435k: *balen* (SoprSjz. 143), 1570: *bwlin* (TermTudKözl. 26: 491), 1652: *polind* (SzlJsz. 74), 1794: *balind* (Grossinger 223), 1801: *balin* 'Cyprinus ballerus' (Term.Hist. 269), 1830: ua. (Reisinger 83), 1833: *bajin, bőjin, bőjin-hal* (Kassai 1: 245), 1856: *baliny* (Bielz 175), 1863: *balind* 'Blicca argyroleuca' (Heck. 204), 1884: *balinkeszeg* 'Cyprinus ballerus' (Nyr. 13: 553), 1902: *balin* 'Aspius rapax' (Jankó 311), 1930: ua. 'Aspius aspius' (BrehmL. 14: 231). A nyelvjárásokban ÚMTsz. 1: 325: *balin, balind, bálnind, ballin, boli* | uo. 326: *balinkeszeg, bálninkeszeg, bálló keszék, bál* | Hal. 33: 50: *balint, bálnint, polind, pólind* | HalK. 772: *boin, boýin* | SzegSz. 1: 106: *bálninthal, ballin*. Némelyik alak, mint például a *bálnint*, népetimológias módosulással jött létre.

A magyar halnév valószínűleg különböző forrásokból való többszörös átvétellel. A legrégebb változat, a *balin* a szlovákból, esetleg a horvátból származhatott; vö: cs., le., szerb, szlk., szln. *bolen* (FB.), ruszin *балино*, bosnyák, hv. *bolen* (W.), kárpátukr. *bolin, bolen* 'ua.' (Владыков 226). A felsorolt szláv szavak az or. *belízna* 'Aspius aspius', ukr. *билизна* (W.), *bilyna, biljúha* 'ua.', le. *bielizna* 'ua.' (RF. 68) halnevekkel függenek össze. Már Peter Simon Pallas utal ezen halnevek felsorolásánál („Inter pisces Petropoli venum portatos eundem sub nomine *Bjelaja ryba* inveni”) a hálnak a színére: „color argento fuscus, vix aureolo passim intermicante, subtus albo subargentus” (Zoogr.R. 314). A nevek a *běl* 'fehér' jelzőhöz tartoznak, az igen világos testszínre utalnak. Volt is az őnnek *Leuciscus aspius* (Linné 1758) latin szaknyelvi neve, a *Leuciscus* nemi név a gör. *leykiszkosz* 'fehér hal' névből származik (< *leukosz* 'fehér'). A magyarból valók – viszontkölcösznéssel – a következő szláv alakok: szlk. *balin, balind, bojin, balyn* (Ferianc 40), kárpátukr. *balind* (Владыков 55), szbhv. *balin* (RSzK. 1:272), *bain* (uo. 1: 245). Kniezsa (SzlJsz. 74) Beke ötletét (Hal. 33: 50) ismétli, amely szerint a szláv szó a harcra osztrák-német *Wallen* 'Silurus glanis, Cyprinus ballerus' átvétele volna. A német szó helyesen *Waller*, de az etimológia egyébként sem vehető komolyan.

Az ön/balin fajnak Linné a latin szaknyelvi *Cyprinus aspius* binóment adta 1758-ban (Syst.Nat. 1: 325). Ma érvényes latin neve az *Aspius aspius*. A faj számos idegen nyelvi elnevezése a latin *aspius* terminus alapján keletkezett; vö. ang. dán, sv., norv. *asp*, sp. *aspio*, port. *áspio*, blg. *rasper*, *razper* (FB.), ol. *aspio* (W.), sv. *asp* (1793: *afp* [Allg.Pol.-Lex. 1: 1356]), fr. *aspe* (1793: *afpe* [uo.], 1798: *aspe* [Donndorff 740], 1839: *l'aspe* 'Cyprinus aspius' [Gmelin 369], 1842: *aspe* 'Aspius' [Selys-Longchamps 214], 1931: ua. 'Aspius rapax' [Pellegrin 334]).

Említik a németben 'kemény-, illetve vastagfej', azaz *Hartkopf* és *Dickkopf* (FB.; 1790: *Dickkopf* 'Cyprinus rapax' [HbDT. 164]), valamint *Mulbe*, *Mülbe*, *Mülpe* (FB.; 1787: *Mulbe* 'Cyprinus aspius' [Nau 95], 1863: ua. [Siebold 169], 1869: ua. [Brehm 5: 667], 1884: *Mülpe* 'Aspius rapax' [BrehmsT. 8/2: 288]) néven is. Köznyelvi neve még a ném. *Ritter*, *Rombalet* (FB.), *Rotschiedel* (uo.; 1884: ua. 'Aspius rapax' [BrehmsT. 8/2: 288]), *Mäusebeißer* (1884: ua. [uo.], azaz 'egérharapó', és a *Salat*, *Zalat* (uo.; 1765: ua. 'Cyprinus aspius' [Icht.Bor. 47], 1863: Am Kurischen Haff *Salat* [Siebold 170], 1911: *Zalat* 'Rapfen' [Brockhaus 2: 1013]), amely átkerült más nyelvbe is; vö. lett *salate*, litv. *salatis* 'ua.' (FB.). Földrajzi nevekkkel honosságra utal ném. *kaspischer Rapfen* és ang. *Aral asp* (uo.), azaz 'Kaszpi-, illetve Aral-tavi ön'.

Az ön régi neve a ném. *Schied*, nyelvjárási *schiegg*, *schiek*, *schier*, *schirm*, *schütt* (FB.; 1682: *Schied* [Hohberg 2: 17], 1792: ua. [Bechstein 769], 1793: Ausztria: *Schied* 'Cyprinus aspius' [Allg.Pol.-Lex. 1: 1355], 1798: ua. [Adelung 3: 1442], 1863: ua. [Siebold 169], 1864: In Bayern *Schied* [Jäckel 62], 1869: *Schied*, *Schiedling* 'Aspius rapax' [Brehm 5: 667], 1909: *Schied* 'ua.' [Meyers 17: 751], 1911: ua. [Brockhaus 2: 628]) és *Jentling* (1790: ua. 'Cyprinus rapax' [HbDT. 164]) társneve. Idegen nyelvi neve még a szerb *бучов*, hv. *bucov*, *albuk*, *bajn* (W.), kirgiz *кадимки кой балык*, észt *tõugjas* és fi. *toutain* (FB.). A görögben *κυνηγός*, *ακσαζάν*, *χαραμής*, *ασπρογρίβαδο*, *ασπρόψαρο* (uo.), a románban *avat* (W.; 1909: *avat* 'Aspius rapax' [Antipa 169]), illetve *haut* (FB.; 1909: *havat*, *havut* 'Aspius rapax' [Antipa 169], Munténiában *vrespere* (uo.), *aun*, *butoi*, *gonaci*, *guran*, *vâlcan*, *vâgan*, *vâlsan boulean*, *peşte țigânecs* (FB.) néven ismerik. Társneve az or. *falk* (1793: ua. [Allg.Pol.-Lex. 1: 1356]), valamint az etimológiailag összetartozó or. *жепex* (FB.), fehéror. *жэpax*, csuv. *шepэк* (W.) és a kazah *акмарқа*, tatár *агарчак* (uo.).

Igen régről adatható neve a németben a *Rapfen*, nyelvjárási *raape*, *raapf*, *rapen* (FB.; 1558: *rappe* [Hist.An. 1267], 1575: ua. [Fischb. 170a], 1603: *Rappe* 'Rapax' [Schwenckfeld 423], 1613: ua. [Aldrovandi 604], 1624: *Rapen* [Icht.Nom. 30], 1639: ua. [Micaelius 6: 384], 1670: ua. 'Rapax' [Gesnerus red. 4: 173], 1731: *Rape* 'Raubfisch' [Cur.-Lex. 1641], 1754: *Rapen* [Richter 889], 1782: *Rapfen* [Bloch 1: 48], 1790: *Raapfe*, *Rape* 'Cyprinus rapax' (HbDT. 164), 1792: *Raapfen*, *Rappe* [Bechstein 769], 1793: *Raapfe*, *Raapfen*, *Rappe*, *Raape*, *Rapen*, *Rappfisch* 'Cyprinus aspius' [Allg.Pol.-Lex. 1: 1355], 1798: *Rappe*, *Raapfen* 'Aspius' [Donndorff 740], 1833: *Rappe* [Gloger 75], 1837: *Raapfen* [Bujack 337], 1839: ua. 'Cyprinus aspius' [Gmelin 369], 1840: *Rapfen* [Reichenbach 83], 1863: ua. 'Aspius rapax' [Siebold 169], 1884: ua. [BrehmsT. 8/2: 288]), amely az óporosz *rapis* 'ua.' (FB.) névre vezethető vissza.

HIVATKOZÁSOK

- Adelung = Johann C. Adelung: *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart*. Leipzig, 1793–1801.
- ÁKE. = Munkácsi Bernát: *Árja és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben*. Budapest, 1901.
- Aldrovandi = Ulyssis Aldrovandi ... *De piscibus libri V et De cetis lib. unus*. Bononiae, 1613.
- Allg.Pol.-Lex. = Philipp Andreas Nemnich: *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-Geschichte*. Hamburg, 1793–1798.
- ÁM. = *Háromnyelvű fejtő állatnév műszótár*. Pest, 1846.
- Antipa = Grigore Antipa: *Fauna ichtiologică a româniei*. Bucuresti, 1909. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.64333>
- Ausf.B. = Johann Christoph von Pachelbel-Gehag: *Ausführliche Beschreibung des Fichtel-Berges*. Leipzig, 1716.
- Bausch = Manfred Bausch: *Die russischen Fischnamen*. Berlin, 1965.
- Bechftein = Johann M. Bechftein: *Kurzgefaßte gemeinnützige Thiergeschichte des In- und Auslandes*. Leipzig, 1792–.
- Bielz = A. Bielz: *Fauna der Wirbeltiere Siebenbürgens*. Hermannstadt, 1856.
- Bloch = Marcus Elieser Bloch: *Oeconomische Naturgeschichte der Fische Deutschlands*. Berlin, 1782–1795. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.105191>
- Brehm = Alfred E. Brehm: *Illustriertes Thierleben*. Hildburghausen, Leipzig, 1864–1876. 4. Aufl. 1911–1920.
- BrehmL. = *Brehm Alfréd: Az állatok világa. 14. köt. Halak. A hazai viszonyokra alk.* Leidenfrost Gyula. Budapest, 1930.
- BrehmsT. = *Brehms Tierleben. Allgemeine Kunde des Tierreichs*. Leipzig, 2. Aufl. 1876–1879; kol. Aufl. 1882–1884. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.22893>
- Brockhaus = *Brockhaus' kleines Konversations-Lexikon, 5. Aufl.* Leipzig, 1911.
- Bujack = Johann Gottlieb Bujack: *Naturgeschichte der höheren Thiere mit besonderer ...* Königsberg, 1837.
- Chyzer = Chyzer Kornél: *Zemplénmegye halai*. Igló, 1882.
- Com:Jan. = Johann Amos Comenii *Janua linguae latinae*. Leutschoviae, 1643. Kolozsvár, 1673.
- Cur.-Lex. = Johann Hübner: *Curieuses und Reales Natur-Kunst-Berg-Gewerck- und Handlungs-Lexicon*. Hamburg, 1731.
- Dankó = Dankó Imre: *Bodroközi halászszótár*. A miskolci Herman Ottó Múzeum Évk. XI: 449–504. 1972.
- Dankowsky = Dankowsky Gregor: *Magyaricae linguae lexicon*. Posoni, 1833.
- DEWOS = Wolfgang Steinitz: *Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache*. Berlin, 1966–.
- DLw. = Lumtzer-Melich: *Deutsche Ortsnamen und Lehnwörter*. Innsbruck, 1900.
- Donndorff = *Zoologische beyträge zur XIII. Ausgabe des Linneifchen Naturfyftems* von Johann August Donndorff. III. Leipzig, 1798.
- Dugonics = Dugonics András: *Etelka. I–II*. Posony, Pest, 1791.
- EEWb. = *Estnisches etymologisches Wörterbuch*. Helsinki, 1983.
- EL. = *Encyclopedia of life*. (A legnagyobb biológiai adatbázis) <http://www.eol.org>.
- Estor = Johann Georg Estor: *Bürgerliche rechtsgelehrsamkeit der Teutschen*. Bd. 1. Marburg, 1757.
- FB. = *Fischbase. A global species database of fish species*. www.fishbase.org/search.php (hozzáférés: 2017. okt.).

- Ferianc = Oskár Ferianc: *Slovenské názvoslovie ryb Československej republiky ... Turčiansky Svätý Martin*, 1948.
- Fischb. = Conrad Gesner: *Fischbuch, das ist ein kurze, doch vollkommne Beschreybung aller Fischn ...* Zurich, 1575; Franckfurt am Meyn, 1598.
- Földr.Közl. = *Földrajzi Közlemények*. Budapest. 1873–1948. 1953 –.
- FUF. = *Finnisch-ugrische Forschungen*. Helsinki, 1914–.
- FUV. = Björn Collinder: *Fenno-Ugric Vocabulary*. Hamburg, 1977.
- Ges.Med. = *Conradi Gesneri medici Tigurini Historiae animalium liber IV: qui est De piscium ...* Francofurti, 1604.
- Gesnerus red. = C. Gessner – C. Forer – G. Horst: *Gesnerus redivivus auctus & emendatus*. Vol. 4. Frankfurt a. M., 1670.
- Gloger = Constantin Wilhelm Lambert Gloger: *Schlesiens Wirbelthier-Fauna*. Breslau, 1833.
- Gmelin = Carl Christian Gmelin: *Gemeinnützige systematische Naturgeschichte der Fische*. Mannheim, 1839.
- Grossinger = Joanne Bapt. Grossinger: *Universa historia physica regni Hungariae. Posenii et Comaromii*, 1794–1797.
- Gyurkó = Gyurkó István: *Édesvízi halaink*. Bukarest, 1972.
- Hal. = *Halászat*. Budapest, 1932–.
- Halh. = Pintér Károly: *Halhatározó*. Budapest, 1989.
- HalK. = Herman Ottó: *A magyar halászat könyve I–II*. Budapest, 1887.
- HbDT. = *Handbuch der deutschen Thiergeschichte für Schulen*. Gießen, 1790.
- Heck. = Jacob Heckel: *Magyarország halainak rendszeres átnézete. (Magyar Orvosok és Természetvizsgálók VIII. nagygyűlésének évkönyve)*, 1863.
- Hist.An. = Conradi Gesneri ... *Historiae Animalium Liber IIII. qui est de Piscium [et] Aquatiliu* ... Zürich, 1558.
- Hist.Pisc. = Francis Willughby: *De Historia piscium libri quatuor ...* Oxford, 1686.
- Hohberg = Wolf Helmhard von Hohberg: *Georgica Curiosa. Bd. 2*. Nürnberg, 1682.
- Hunfalvy = Hunfalvy János: *A magyar birodalom. III*. Pest, 1865.
- Icht.Bor. = Johan. Christoph. Wulff: *Ichthyologia cum Amphibiis regni Borussici*. Regiomonti, 1765.
- Icht.Nom. = Stephanus Schonevelde: *Ichthyologia et Nomenclaturae animalium marinorum, fluviatiliu* ... Hamburgi, 1624.
- Jäckel = Andreas J. Jäckel: *Die Fische Bayerns*. Abh. des zool.-miner. Vereines in Regensburg. 9. 1864.
- Jankó = Jankó János: *A Balaton-melléki lakosság néprajza*. Budapest, 1902.
- Kassai = Kassai József: *Származtató, s gyökerésző magyar–diák szó-könyv. I–IV*. Pestenn, 1833–1838.
- Kovács = Kovács Antal: *A halászat szakszókincse a Felső-Szigetközben*. Budapest, 1987.
- Kriesch = Kriesch János: *Halaink és haltenyésztésünk*. Pest, 1868.
- Mäger = Mart Mäger: *Juhend ja nimastik kalanimetuste kogumiseks*. Tallinn, 1973.
- Landgráf = Landgráf János: *Halászat*. Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota. 6. Budapest, 1897.
- Meyers = *Meyers großes Konversations-Lexikon. Ein Nachschlagewerk des allgemeinen Wissens*. Leipzig, 1902–1908/1920.
- Micraelius = Johann Micraelius: *Sechstes vnd Letztes Buch Von deß Pommerlandes Gelegenheit ...* Stettin, 1639.
- MoH. = Pintér Károly: *Magyarország halai*. Budapest, 1989.
- Müller = Philipp L. Stadius Müller: *Des Ritters Carl von Linné ... vollständiges Naturfyftem ... 4. Fische*. Nürnberg, 1774.

- Nau = Bernhard S. von Nau: *Oekonomische Naturgeschichte der Fische in der Gegend um Mainz*. Mainz, 1787.
- Никольский = Георгий Васильевич Никольский: *Частная ихтиология*. Москва, 1950.
- Pellegrin = Jacques Pellegrin: *Le lac Balaton et sa fauna ichthyologique*. La Terre et la Vie 329–335. 1931 Juillet.
- Prem.gimn. = *Premontrei katolikus főgimnázium*. Iskolai értesítő. Keszthely, 1904.
- Reichenbach = Anton Benedikt Reichenbach: *Die Fische: dargestellt in getreuen Abbildungen und mit ...* Leipzig, 1840.
- Reisinger = Joannes R. Reisinger: *Specimen ichthyologiae*. Buda, 1830.
- REWb. = Max Vasmer: *Russisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg, 1955.
- RF. = Irmgard Leder: *Russische Fischnamen*. Wiebaden, 1971.
- Richter = Johann Gottfried Richter: *Ichthyotheologie, oder: Vernunft- und Schriftmäßiger Versuch...* Leipzig, 1754.
- RLw. = Béla Kálmán: *Die russischen Lehnwörter im Wogulischen*. Budapest, 1961.
- Rössig = Carl Gottlob: *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Ökonomie- ...* Bd. 2,1. Leipzig, 1782.
- RSzK. = *Recsник szrpszkohrvatszkog knyizsevnog i narodnog jezika*. Beograd, 1959.
- Schwenckfeld = Caspar Schwenckfeld: *Therio-Tropheum Silesiae: in quo animalium ... Lignicii [Liegnitz]*, 1603.
- Selys-Longchamps = Michel-Edmond baron de Selys-Longchamps: *Faune Belge*. Liège, 1842. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.123627>
- Siebold = Carl Theodor von Siebold: *Die Süßwasserfische von Mitteleuropa*. Leipzig, 1863. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.61814>
- SKES. = Suomen kielen etymologinen sanakirja. Helsinki, 1955–.
- SNPol. = Erazm Majewski: *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich*. I–II. Warszawa, 1889–1894.
- Syst.Nat. = *Caroli Linnaei...Systema naturae per regna tria naturae: secundum classes, ordines ...* Holmiae, 1758–1759.
- Term.Hist. = Földi János: *Természeti história*. Pozson, 1801.
- Term.Tud.Közl. = *Természettudományi Közlöny*. Budapest, 1869–1944.
- Tiles = Tiles Nándor: *A Balaton halainak népies elnevezése*. A Bakonyi Múz. Népr. Adattára, kézirat. Veszprém.
- Tud.Gyűjt. = *Tudományos Gyűjtemény*. Pest, 1817–1841.
- Unger = Unger Emil: *Magyar édesvízi halhatározó*. Budapest, 1919.
- Univ.Lex. = *Pierer's Universal-Lexikon der Vergangenheit und Gegenwart*. 4. Auflage. Altenburg, 1857–1865.
- Vadl. = *Vadász Lap [Vadászlap]*. Pest, Budapest, 1879–1920.
- Viski = Viski Károly: *Tihany őshalászata* (NéprÉrt. 1932: 37–54).
- Владыков = Вадим Владыков: *Обычные названия рыб в различных местностях Подкарпатской Руси*. Просвита, 5: 205–232. Ужгород, 1927.
- VN. = Gozmány László: *Vocabularium nominum animalium Europae septem linguis red.* Budapest, 1979.
- Vutskits = Vutskits György: *A Magyar Birodalom halrajzi vázlata*. Keszthely, 1904.
- W. = *Wikipedia*, the free encyclopedia (<http://...wikipedia.org>).
- Wog.Wb. = Béla Kálmán: *Wogulisches Wörterbuch*. Budapest, 1986.
- ZSIPh. = *Zeitschrift für slavische Philologie*. Leipzig–Heidelberg, 1924–.
- Zoogr.R. = Peter S. Pallas: *Zoographia Rosso-Asiatica: sistens omnium animalium in extenso Imperio Rossico*. Petropoli, 1831.